

Víra jako kosmický faktor V

11. 11. 1985

KAZETA 1

STRANA A

Tak – „Pojem filosofické víry“, že – Základní chyba po mém soudu, metodická: bez ohledu na to, že to je míněno jako text poněkud populární – Ta druhá knížka, tlustá, je důkladnější, ale o moc líp na tom není v této věci, k tomu se ještě dostaneme. Tedy: potom dál se zabývá, co to je víra, čili jako by plnil ten úkol daný nadpisem, ale základní věc je tam nápadná, že Jaspers vůbec nezkoumá, zda je – za prvé tedy – zda je možno vůbec víru pojmově uchopit. To jest, zda je nějaký pojem filosofické víry možný. Nezkoumá, co to je pojem filosofické víry. Jaké předpoklady musí být splněny, aby filosofická víra mohla být uchopena určitým pojmem, zachycena v pojmu. To je ideál filosofie řekněme od Kanta, tam je to výslovně, programově formulováno. Hegel to neobyčejně vždy znovu zdůrazňoval: jaksi uchopit pojmem, *Begriff*... Ve všech těch slovech v evropské tradici je takové usurpátorství, takové násilnictví. Poznat znamená dostat něco do své moci. Co to je, pojem filosofické víry? Je to takový aparát, který kdysi sestrojil Héfaistos, když chtěl lapit svou ženu s jiným mužem v okamžiku rozhodujícím? Je to tohle? Takový násilnický mechanismus, který to takhle lapí? Tohleto tam není řešeno. Ne že to není jinde u Jasperse. Ale když o tom jedná a jde o tak zvláštní předmět jako víra, tak se to má vyjasnit. A to není vyjasněno ani v té malé, ani v té velké knížce. Takže to je první věc...

Pojmové myšlení je takové, které své intence soustřeďuje do jistého předmětu, a přes tento intencionální předmět jako přes jisté prizma je pak viděna skutečnost. Je možno něco takového, víra jako intencionální předmět? Tak toto přehlédnutí, tento první nedostatek si musíme pamatovat, i když se tím teď nebudeme zabývat. Časem se k tomu musíme vrátit... Takže to je do budoucna jeden z úkolů.

A za druhé: Jaspers nezkoumá, v jakém smyslu je možno a dovoleno mluvit o filosofické víře? Co to je – víra, o které můžeme říct, že je filosofická? Není už tím adjektivem řečeno, že jde-li o filosofičnost víry, je to víra filosofie nebo filosofova? To znamená: je to víra myslícího. Je to tedy záležitost myšlení. Uvidíme skutečně, že pro Jasperse to je záležitost myšlení. Hned v tom nadpise je obsaženo jako vnitřní předpoklad jisté pojetí víry na jedné straně a určité pojetí filosofie na druhé straně. Co to znamená, že je možno říct „filosofická víra“? A já se domnívám, že právě tady musíme začít. Já se pokusím tu a tam sáhnout k některým místům v Jaspersovi i z jiných knížek, abych nastínil, v jakém kontextu Jaspers těchto formulací užívá.

Jaspers tedy nadpisuje oddílek, v němž chce objasnit, co rozumí vírou, otázkou „Co tedy znamená víra?“. ... Je tam o tom, jak je nerozlučná víra *fides qua creditur* a *fides quae creditur*. Zajímavé je, že na otázku přímo neodpovídá. ... Začíná, že je rozdíl mezi vírou, kterou věříme, tedy pomocí které věříme, a vírou, v níž věříme, to jest která je předmětem naší víry. To se k tomu ještě dostaneme. Proč neodpovídá? Protože otázka je špatně položená. ... Když se ptáme, co to je víra, tak se na to nedá odpovědět, poněvadž víra není „něco“. Víra se nemůže stát pro nás předmětem. V naší knížečce to neříká výslovně, ale mluví o Sein a o Sein mluví

jako o objímajícím. Je to taky obchvacující nebo obsahující, že to „sahá ob“, že to objímá něco, co je uvnitř...

V té rozsáhlejší knížce mluví o tom, že víru můžeme nazvat objímajícím, a tedy celkem. To je pak v našem textu osvětleno tak, že víra není ani jen subjekt, ani jen objekt, ale že je spíše na obou stranách té rozpolcenosti na subjekt a objekt. A já vám teď přečtu malý kousek z té tlusté knížky, kde mluví o pojmu víry.

„Pojem víry obecně lze určit tím, že víra není –“. Pojem lze určit tím, že víra není – To je mimochodem zajímavá věc. ... To je dlouhá tradice, která se přimyká už k tomu, co říkal Sókratés o *daimonion*, že se mu ozývá vždycky, když je něco špatně. ... Vysloveně taková negativní funkce vnitřního hlasu. Proto taky odmítá utéct... on říká: mně se ozývá *daimonion*. Tak tady je někde začátek. Najdeme to u Platóna v *Sedmém listě*, kde říká, že o tom nejpodstatnějším se nedá nic říct. ...

... „Víra není věděním o něčem, které mám“ – věděním, které mám – „nýbrž jistota, jež mne vede.“ Všimněte si, že tady říká: není věděním o něčem, ale není tady řečeno „jistota o něčem“. Dále: vírou žiji – tedy to je něco spjatého s životem. Mimochodem, to je v našem textu na začátku: Pokud se ptáme, z čeho a k čemu máme žít... Nejenom „žijeme“, nýbrž „máme žít“... Ne každý život je smysluplný, nýbrž jenom život, který žije z toho a k tomu, k čemu žít má. A teď tady vidíme: „vírou žiji ze zdroje, který ke mně mluví v myšlených obsazích víry“. Takže až na ty obsahy víry to je přesně to, co jsme hledali. ...

A teď dále říká: „víra, kterou věřím, a obsah víry, který stavím před sebe, jsou neoddělitelné“. ... Ale když stavím před sebe nějaké obsahy víry, tak to je otázka myšlení, to je otázka reflexe. ... My tvrdíme naopak, že to oddělitelné je, že to jsou dvě různé věci. ... My jsme si ukazovali, že to je posun, ke kterému došlo jednu generaci po smrti Ježíše, ale že u Ježíše samého, tam se mluví o víře absolutně. ... Víra je něco jiného než obsahy víry. Víra před sebe nestaví žádné obsahy víry, nýbrž víra vede k činu. Jak říká Rádl... Kdo je tak hluboce přesvědčen, že ta hora musí být jinde, tak to zařídí. Ne tak, že věřím, sedím s rukama na pupku a ono se přesune samo. To je magie. Kdo má tak silnou víru, tak zařídí, aby tam ta hora nebyla. ... Přesun hory je technický termín. To nemá nic společného s nějakými obsahy víry.

... To je ta otázka, kterou se ještě musíme zabývat: jestli víra se dá redukovat na akt víry. ... Není-li ve víře něco víc než akt víry. ...

„Žít ve víře a žít ve víře v něco je možno jen pospolu.“ Víru a víru v něco není možno oddělit. Vždycky, kde je víra, tam je víra v něco. My jsme si ukázali na té tradici izraelské, že podstatou víry je odejít do neznáma, a ne vědět, kam. ... Žít ve víře je možno, aniž věřím v něco.

A čtu dál: „Jestliže věřím, pak chci myslit obsah víry.“ No to je pravda, to platí pro evropského člověka, který je tak zmaten a sveden tou tradicí pojmového myšlení. ...

„Ale pokud chci obsah víry vlastnit a mít jej k dispozici bez ohledu na to, kdo jsem já sám, pak mi má poskytnout jistotu jako zajištěnost nebo pojištěnost, aniž by ze mne samotného přicházel vstříc zdroj víry.“ ... Jaspers si je zcela vědom, že lidé si obsahy víry zajišťovali, fixovali a že místo živé víry začali věřit na ty obsahy víry. A že to mělo potom místo jistoty charakter jakéhosi zajištění bez ohledu na to, jak funguje můj život. ... To bylo to zajištění, ne

víra, která by přímo vedla můj život. ... Dávala by mi jakési zajištění, aniž by ze mne samotného přicházel zdroj víry. Prostě: zdroj víry je něco, co pochází ze mne samotného. ...

Pro Jasperse vnitřní je furt soukromé. ... Je to něco mně soukromého, je to uvnitř mě. On nedovede ještě myslet to, co my chceme: podobně jako můj vnějšek není celý svět, právě tak je to s vnitřním. To, co je vnitřní pro mě, nemusí být ještě můj vnitřek. ... Když ze mne, tak komu? Zas ke mně? To je nevyjasněno. ... To je dost kuriózní věc, ale pravděpodobně je to tak myšleno, ... tak že já se zajišťuji těmi dogmaty, aniž by ze mne samotného přicházel vstříc zdroj víry. ...

„Proto mohu ‚věřit‘ – jakoby věřit –, i když před transcendencí i před sebou samým selhávám.“ Tady vidíme, že Jaspers si uvědomuje, že víra je vlastně vztah k transcendenci. Nechme stranou nevhodnost slova transcendence. K tomu všemu se ještě dostaneme. ... Proč tam dává „před sebou samým“, když to je můj výkon? ... Člověk je především pro Jasperse nikoli Dasein, ... kdežto když Heidegger říká Dasein, tak tím myslí člověka. ... je jenom takový ten povrchní aspekt člověka jako živé bytosti. Člověk je sám sebou teprve jako existence, dokonce Jaspers říká jako možná existence.

„Existence je, co nikdy se nestává objektem, je to ‚Ursprung‘,“ – tedy řekli bychom zdroj, počátek, arché jakoby, je to začátek, zdroj – „z něhož myslím a jednám, o čem mluvím v myšlenkových důsledcích, jimiž nic nepoznávám.“ Jimi se nic nepoznává, jimi se jenom reflektuje, vyjasňuje to, jak myslím a jednám, jak žiju z jistého zdroje – zdroje transcendentního, rozumí se. To je ta transcendence. Čili tam se nic nepoznává, tam se to jenom vyjasňuje. A teď ta důležitá věta: „Existence je, co se vztahuje k sobě samé a v tom ke své transcendenci.“ Takže člověk není jenom Dasein – to je jenom jedna, taková ta nejповrchnější rovina jeho bytí. Člověk jakožto člověk, sám člověk, je existence, a to je existencí tím a skrze to, že je schopen – nebo ne že je schopen, to je málo: že se vztahuje k sobě – to je to, co jsme řekli, že je subjekt. Zase: my jsme to zkosmičtěli... Co se k sobě vztahuje a v tom – čili jak se vztahuje k sobě, tak se vztahuje také ke své transcendenci. A co to je, ta jeho transcendence? No to je právě víra. To je to jeho transcendování sebe jako Dasein ve vztahu k transcendenci, která není jeho transcendencí. Je to jasné?

Takže tady vidíme, že když mluví, že může takzvaně „věřit“ člověk, i když před transcendencí a před sebou samým selhává – to znamená, že selhává před transcendencí, která není jeho transcendencí, ale také před transcendencí, která je jeho transcendencí. To znamená: selhává před transcendencí jakožto zdrojem, ale také před transcendencí jakožto svou vlastní možnou existencí.

No a teď ještě jednou tedy: „A proto mohu takzvaně věřit, co vyznáváme jako obsah víry...“

[...] ...

[LvH] ... Jakmile je existence uskutečněná, tak už to vlastně není existence... Existence je právě, která sama sebe překračuje. Proto má také svou vlastní transcendenci, přesněji řečeno své vlastní transcendování – Jaspers tady není důsledný gramaticky. To není vlastně transcendence, my rozumíme transcendencí něco, co je *dáno* jako transcendentní. ... Vůbec ten termín, my si ho ještě zkritizujeme, protože to je od *trans* a *scando*. Scando je lézt, šplhat – čili když šplhám přes něco. Nejvlastnější obsah slova *transcendo* je jakási vypjatá aktivita. To je tady naprosto nevhodné. My jsme si už tady o tom, nevím, jestli letos, říkali, ty rozdíly mezi

transcendence, transgrese a transience. Všechny tyhle termíny je možno zatížit významem, mají svou funkci, ale nehodí se k tomu, aby naznačily vztah k ryzí nepředmětnosti. Ve vztahu k ryzí nepředmětnosti je člověk otevřený, a ne lezoucí nebo jdoucí nebo šplhající. Ale to se nedá nic dělat, on má tyhle termíny.

Tedy: „Mohu takzvaně věřit, co vyznáváme jako obsah víry v nějakém dogmatu, i když před transcendencí“ – tím myslí transcendentno – „a před sebou samým“ – to jest před vlastním transcendováním – „selhávám. Pln nevěry, uprostřed vůle k víře...“ Tady je nádherně vidět – U Jasperse je totiž senzační, že on se vyjadřuje tak, že ho každou chvíli musíme chytit při chybě, a najednou má vizi, najednou má takovou zvláštní intuici toho správného. „Selhávám pln nevěry uprostřed vůle k víře.“ Prostě: co to je vůle k víře? Jestliže nestačí k víře vůle k víře, tak co to je víra? To znamená, že to není má akce, že to není má aktivita. Že akt víry nevyčerpává celou víru, když nestačí vůle k víře. Poněvadž ke každému aktu stačí vůle k aktu – a okolnosti. Ale tady nejde o okolnosti. Čili uprostřed vůle k víře – A skutečně lidi, kteří spoléhají na tu zajištěnost dogmaty, to je tradice od pradávna přes celý středověk a ještě přes novověké záchvěvy takového fundamentalismu – tam všude je vůle k víře, plná nevěry. „Pln nevěry, uprostřed vůle k víře, v úzkosti, že jsem odkázán sám na sebe“ – to spoléhání na dogmata vyvěrá z úzkosti, že jsem odkázán sám na sebe, a proto se dávám do smečky s ostatními – „s ostatními společně a jsa nesen a zajišťován“ – neříká čím, ale rozumí se, že těmi dogmaty. No to je perfektní vidění situace! A zároveň zproblematičtění celé té tradice, která víru chápe jako jakýsi souhlas mysli s dogmatem.

Tak ještě jednou tuhle větu, která je strašně důležitá: Protože tedy nechci obsah víry jen myslet – obsah víry, to jsme zproblematizovali –, nechci ho jenom myslet, ale chci ho ve vědění vlastnit, v dogmatu jako ve formuli – Proto Rádl například říká, to je strašně důležité: pravda není ve formuli. Neexistuje možnost zachytit definitivně, jednou provždy možnost zachytit nějakou pevnou pravdu. Jakmile něco dám do formule, tak pravda je v tu ránu pryč. Takže: v podobě dogmat chci vlastnit obsahy víry – poněvadž vlastnit, tedy mít k dispozici, bez ohledu na to, co jsem sám, co jsem. Já tady mám obsahy víry bez ohledu na to, co jsem, jak žiju, aniž by tady byl přítomen – teď to řeknu jinak než on – aniž by tady byl přítomen ten zdroj živé víry. Je tady vůle k víře plná úzkosti a nevěry, která se zajišťuje těmi dogmaty, ale zároveň je tady hluboké selhání před transcendentnem a před vlastním transcendováním, to jest před vlastní možnou existencí, skrze jejíž naplňování nebo uskutečňování se teprve stávám sám sebou. Já jsem to, co je teprve možné, já nejsem to, co jsem. Proto „možná existence“ – to je ta transcendence. Poněvadž kdyby to byla daná existence, tak už tam není místo pro transcendenci. Transcendence je tam, kde mířím s tím, co jsem, a dokonce navzdory tomu, co jsem, k sobě, jak mám být a jaký nejsem – to znamená: teprve jaký můžu být.

A teď to ještě dokončíme: „Víra nemůže být vynucena myšlenkou.“ To znamená: jakékoli dokazování nemůže vyvolat víru. To může jenom končit u nějakých těch formulí. „Víra nemůže být vynucena myšlenkou ani být udána a sdělována jako pouhý obsah.“ On říká: bez obsahu není možná – to je chyba. Ale má naprosto pravdu, že víra nemůže být udána, přidělena, dána jako pouhý obsah. Víra je v něčem jiném než v tom obsahu. „Víra je síla, v níž jsem si jist“ – zase neříká, čeho – „v níž jsem si jist ze zdroje, který mohu opatrovat, ale nikoliv vytvořit.“ Je otázka, co to je to opatrování toho zdroje. Trošku se tam obáváme jakési analogie k Heideggerovi, toho pasení bytí. Pastýř bytí, tedy opatrovat zdroj – Co to je „opatrovat zdroj“?

To je, jako kdybych ho měl a měl ho opatrovat, opečovávat. To je nonsens, poněvadž ten zdroj je na mně nezávislý a jediný můj vztah k němu je otevřenost – dát se k dispozici, a ne opatrovat. Opatrovat, to už mi zní poněkud religiózně a jsou v tom náboženské praktiky – „opatrování zdroje“. Ale pravda je, že ho nemůžu vytvořit, to jest není to můj produkt. Čili i když jsme tam na jednom místě zjistili: „ze mě samotného přichází zdroj víry“, takové jakési zesubjektivizování, tak Jaspers si je přesně vědom toho, že to není můj výtvar. Tedy i když to přichází ze mě, tak prostě to není ze mě. Není to můj výtvar.

KONEC STRANY A

STRANA B

... tak tady říká: „Víru můžeme nazvat objímajícím celkem, který je neotřesitelný.“ A teď to nějak relativizuje, ne příliš šťastně... Pokud je ten celek tím objímajícím celkem, tak nezáleží na tom, jak je vzat. Ale pokud nejde o reflexi, nýbrž jde o víru samu, prostě ta víra pak je to objímající, které je neotřesitelné. Životní jistota, která je neotřesitelná. To znamená: nezáleží na ničem, co se stane. To je podstata té jistoty. Nemůže být ani založena ničím kolem a nemůže být zlikvidována ničím kolem.

A poslední dvě věty: „Víra je základem přede vším poznáním.“ To znamená: není to žádné poznání. Je to dřív než jakékoli poznání. Je základem pro každé možné poznání. To neznámá, že poznání je naprosto cizí... „Víra se může v poznání vyjasňovat“ – to znamená: můžeme ji vyjasňovat v reflexi. Víra tady je jaksi temně a my v reflexi – člověk bez reflexe nemůže být, samozřejmě ne že chce myslet obsahy víry, ale samozřejmě se nemůže obejít bez toho, že by tu víru nějak reflektoval. Chce vědět, proč vlastně, kde bere tu jistotu. Chce to nějak vyjádřit, dát tomu nějakou formu... Vždycky je to problematické, protože je v tradici předmětného myšlení a dává tomu formu, která je nepřiměřená... Ale vždycky znovu se o to bude pokoušet, protože je to nezbytné. Člověk, který věří, nemůže věřit, aniž by svým myšlením chtěl tu víru nějak vyjasnit. Jediný důsledek je, že musí nahlédnout, že ta tradice myšlení, která tu je, je nepřiměřená, že je nevhodná pro vyjasňování víry a že to vyjasňování víry se musí udělat jinými prostředky. ... Co to je víra, na to nelze odpovědět. Vyjasňovat víru, to je nezbytné. Ale ta myšlenková tradice, v které jsme, je nevhodná, protože to neumí dělat jinak, než že se táže, co to je víra, a chce na to odpovědět. „V poznávání se může vyjasňovat, ale nikdy nemůže být dokázána.“ To znamená: víra není závěr z nějakých premis. Nemůžeme dokazovat víru. Víru buď máme, nebo nemáme. Když ji nemáme, tak nemáme co vyjasňovat, to si jenom namlouváme... Jedinou věc, co pro to můžeme udělat, je otevřít se té víře. To je dost absurdní, na první pohled to zní divně, ale je to výsledek nějakého půl třetího tisíce let duchovního, kulturního vývoje a je potřeba se s tím nějakým způsobem vyrovnat.

[dotaz, není rozumět]

[LvH] ... My se tím zabýváme právě proto, že Evropa je v krizi a že v krizi víry je po mém soudu koncentrována celá krize Evropy... Tady jsme někde u toho ohniska... Těch bodů krize je strašná spousta, ale tady je to nějak nehlouběji. A když se tím budeme zabývat, tak máme možnost najít, co s tím. Proto se tím zabýváme, není to nahodilá záležitost. Tady je skryt ten stěžejní bod evropské tradice, která je v pronikavé krizi... Když se tím budeme zabývat, tak

možná máme možnost najít, co s tím. Jediná spása je v tom, že se to změní, že se to zjinačí, a to je sonda, co by se tak asi mohlo stát.

Takže to, že tady v tom našem textu mluví o bytí, to neznamená, že to neplatí o víře. Víra je úzce spjata s bytím podle Jasperse... Jako je bytí to objímající, tak také víra je objímající. Ale není to totéž. Ale víra patří podstatně bytí. Bytí jako by žilo vírou. Tady máme most k té své myšlence, že víra je cosi kosmického, všekosmického, že to není jenom záležitost lidská, antropická. Víra je záležitostí bytí v tom smyslu, že „je“ jak na straně subjektu, tak na straně objektu – přitom to „je“ je v uvozovkách, protože je otázka, jak se může říct, že víra jest. Ale to je náš problém, pro Jasperse to problém není. V naší terminologii má tedy charakter konkréta. Je to srostlice subjektivní a objektivní stránky, bychom my řekli. To je naším způsobem řečeno, co má Jaspers na mysli.

Ale jde ovšem ještě o něco dalšího, co musíme uvést. Člověk, a to znamená také věřící člověk, je nejenom bytím, nebo dokonce tu-bytím, ale je především existencí. My jsme si o té existenci už něco řekli, tak jenom stručně shrnu. Ve svém pojetí existence Jaspers navazuje na Kierkegaarda, ale modifikuje jej. Existence je něco, co se nikdy nemůže stát objektem, jsme si citovali. Je to zdroj. Mimochodem tady vidíme, že co je objektem, nemůže být zdroj. Zdroj je vždycky ne-objekt. To je určitá analogie s tím, jak my to myslíme. ...

Pro Jasperse se nevyčerpává veškeré bytí bytím světa. To, co se v mytickém vyjádření nazývá duší a Bohem a ve filosofické mluvě existencí a transcendencí – tedy je tady do paralely dána duše a existence a Bůh a transcendence –, není svět, nenáleží do světa. Ani duše ani Bůh, to jest ani existence ani transcendence, není součástí světa, nejsou složkou světa. A proto je oprávněná otázka, co stojí proti veškerému světovému bytí, co stojí tomu veškerému světovému bytí vstříc, naproti. No a teď Jaspers na to odpovídá: tím je bytí, které není, ale být může a má. A pak tam říká takovou věc, která trochu zkresluje věc, my si to hned opravíme... A tím je bytí, které být může a má, a tímto bytím jsem já sám jako existence. Zase takový šleh toho subjektivismu. Jako by to bytí, které není, ale být může a má, to jest ta transcendence, jako by byla má transcendence, to jest transcendence mé existence, mě jakožto možné existence. To samozřejmě není pravda, poněvadž je nejenom ta duše, která má svou transcendenci, to jest svou schopnost aktu transcendovat, nýbrž je taky Bůh, transcendence, která odpovídá tomu mytickému slovu „Bůh“. A to je transcendence, která není má transcendence, ale transcendence, ke které já se ve svém transcendování vztahuji.

Tedy: je-li vztah existence k sobě samé s to v sobě zahrnout i její vztah k její vlastní transcendenci – Tady máme teď zase tu komplikaci: jestliže se člověk jakožto existence je s to vztahovat se sám k sobě a v tom i ke své vlastní transcendenci, to znamená, že reflektuje svou schopnost transcendovat ve vztahu nebo v budování vztahu k transcendenci, k transcendentnu. Tedy vlastní transcendence existence není jediný typ transcendence. A tudíž vztah k vlastní transcendenci není jediným vztahem existence k transcendenci. Naopak, existence je schopna transcendovat jediné díky tomu, že tady „je“ transcendence, „je“ v uvozovkách, poněvadž nevíme, jestli se o tom dá říct „je“, k níž se může ve svém transcendování vztahovat.

A to další si necháme na příště. Je to o tom, jakým způsobem promlouvá transcendence. Ne ta transcendence vlastní, nýbrž ta, která filosoficky nahraňuje ten mytický termín „Bůh“. Takže teď deset minut...

[KONEC VÝKLADU V 15:25 / 15:48]

[Aleš Havlíček] ...

[LvH] ...

...

KONEC STRANY B

KONEC KAZETY 1

KAZETA 2

STRANA A

... Existence je schopna se vztahovat k sobě samé, ale nikde neříká, že v myšlenkách. Může se k sobě vztahovat skutečně. ... V zásadě by se to dalo přijmout, s tím ovšem, že ta reflexe je míněna daleko šir, a že to není ta reflexe, jak se to běžně rozumí... Ale stejně nevím, jak by se to potom dalo aplikovat, jak to kolega Vodrážka...

[?] Abych to jenom upřesnil... Nebo jinou otázku: jak se má tedy existence k víře?

[LvH] To jsou dvě různé otázky. Kdyby tomu tak nebylo, tak by nebyla možná filosofie... To je nejklasičtější postup filosofie, že se myšlení prokopává, prohrabává ke svým vlastním předpokladům...

[] ... ta existence Jaspersova s vírou...

[LvH] Člověk se stává existencí skrze víru, by se dalo říct. To jest, pouhé Dasein se překračuje ve směru k transcendenci tím, že překračuje samo sebe. Člověk ve svém pobytu nebo tu-bytí překračuje sám sebe – jak to může, to jediné do budoucnosti –... Člověk tedy se stává existencí tím, že se zaměřuje ve svém „co jest“ k tomu, čím není... To je podstata té transcendence. A to transcendování, to je výkon víry. Poněvadž ve víře se člověk vztahuje k tomu, co není. A nejenom k tomu, co tu není, nýbrž co není vůbec. To je vztah mezi existencí a vírou.

[] Je možno tedy žít bez existence...

[LvH] No jistě... Samozřejmě... Dokonce asi hodně lidí tak žije... To je takzvané živoření. Nikoli v sociálním smyslu, ale v mravním nebo v duchovním smyslu. To jest třeba takový náruživý hráč, který žije, jen když celý rudý čeká, až se ruleta otočí, a život pro něj je nuda... To není existence. To je člověk, který zmařil svou možnou existenci.

[] ...

[LvH] ... Může tomu desetkrát rozumět, a je ztracen, je v nevěře. To není intelektuální výkon. ... K sobě samému – to znamená, jak není. Ne, jak je – to je zanedbatelná záležitost. ... Čili když se vztahuje sám k sobě, tak se vztahuje především ke své budoucnosti, to jest k tomu, co není.

Pokud se vztahuje sám k sobě, jen pokud je, tak to není ta spásná existence... Vztahovat se k sobě znamená vztahovat se ke své transcendenci. ... Heidegger ... říká, že člověk je bytost, která má starost o sebe. Poněvadž tam není přítomno, že starost o sebe zahrnuje starost o sebe, jak nejsem. Jak mám být, ale jak nejsem. Starost o sebe je pak jako starost o sebezáchovu. ... Ale v tom samotném pojmu *Sorge* ten vztah k transcendenci vůbec není. U Jaspersa je to daleko plnější významu. Vztah k sobě pro Jaspersa znamená vztah ke své budoucnosti – zase řečeno naším způsobem. Vztah k tomu, čím jsem popravdě, čím mám být, čím nejsem daně. Najít sám sebe, to je ten problém. Ale to „najít sám sebe“ ... znamená se uskutečnit, uskutečnit svou možnou existenci. Což je možné jedině v aktu transcendence, transcendování té dané ... proto je to ek-sistence, transcendování vůči něčemu, co nejsem já a co není. Když se vztahují k něčemu, co jest, není to vztah k transcendenci.

[] ... Jako kdyby se předpokládalo, že to nejde se mnou. ... když v určitém smyslu já nevztahuju se k tomu jako k sobě samému... Kdyby to šlo paralelně vedle mě... ale že se nepředpokládá, jako kdyby v životě to mohlo jít určitým způsobem se mnou.

[LvH] ... O transcendenci se mluví právě proto, že ... akt transcendence jde přes to. Jakmile byste – To znamená ta pravá existence... To si vymyslím, protože on mluví o možné existenci, to je ta pravá možnost pro mě. ... Jenomže to je možnost, to ještě není skutečnost.

[] Jestli to „nejsem sám sebou“ ... To se určitě nemyslí tak, jak sebou mohu být, tak zároveň sebou nejsem... To se vlastně předpokládá, takové ty dvě krajnosti... Já mohu sebou být, ale zároveň se předpokládá, že cele sebou nejsem...

[LvH] ... Ten akt transcendence nikdy nemůže být naplněn, protože pak by transcendence skončila. ... Já jsem sám sebou, jen pokud se ke své danosti furt obracím zády a jdu k něčemu, co nejsem já... To si nevymyslel Jaspers, to převzal od Kierkegaarda, tohle pojetí existence... V tom spise *Nemoc k smrti*, tam vykládá Kierkegaard, co to je subjekt – pojetí subjektu ve smyslu té existence. Jako danost je člověk stvoření Boží. Je tady Bůh a je tady člověk. Jenže člověk jakožto člověk nemůže být stvořen. ... Bůh nemůže stvořit člověka. Nýbrž může stvořit jakési stvoření, které... se odtrhne od Boha. A teprve tím nastupuje cestu lidskou. A toto vztazení k sobě a přerušení té vazby stvořitele ke stvoření, v tom se sice zakládá lidství člověka, ale v tom se taky zakládá ten červ, ta nemoc k smrti... Ovšem té záhubě musí propadnout, poněvadž není jinak cesta lidská možná. Tedy je to nezbytná nemoc... ale je to nemoc k smrti, takže všichni lidé v tu ránu propadají zahynutí. A jediné možné řešení je další akt ze strany stvořitele. V nové milosti je možná záchrana, jediná záchrana z té smrtelné nemoci.

Tam je to jaksi naplněno konotacemi, které jsou strašně tradičně křesťanské, ale ta základní věc je v tom, že... Že tím, že tady je, člověk nemůže být člověkem. ... jestliže to znamená ztrátu vztahu k té transcendenci. Ale z této ztracenosti se sám nemůže vybabrat, nýbrž je závislý na tom, že ta transcendence udělá první krok. To je přesně to, proč víra není naším výkonem. Člověk z té své ztracenosti není schopen aktu víry. ... Tím, čím je, to je ztracenost.

[] Jistota.

[LvH] Taková divná jistota, jistota ztracenosti. Tohle je tedy to základní schéma, které převzal Jaspers, zbavil ho těch trapných tradičních konotací, ale ... tam zůstala.

[] ...

[LvH] ... On je člověk zaměřená k falešné budoucnosti?

[] Dá se člověk redukovat jenom na hráčství?

[LvH] No on sám se redukuje. Poněvadž on žije, jenom když hraje, a když prohraje, tak se zastřelí. To je neredukuju já...

[] ...

[LvH] ... To, co čeká, už předem zná, jenom neví, jestli mu to klapne. ... Tam je to přesně obráceně: zatímco naděje pravá má jistotu, ale neví čeho...

[] ... Jestli člověk není hráčem vůči transcendenci, tak jako on je hráčem vůči hře.

[LvH] To je něco jiného, to je vážná otázka, kterou se zabývala spousta myslitelů... Prostě je otázka... To je velice pozoruhodné čtení, které ukazuje člověka z takové zvláštní stránky: ... člověk je tvor hrající si. Od té doby... A nakonec se tady ukazuje, jsou ty koncepce, jako například *Oáza štěstí*, která měla taky vyjít v té Mladé frontě v těch Vahách – pokus vyložit sám lidský život jako hru. Tím se to přibližuje té vaší otázce. Hru na transcenci nebo hru s transcencí. Jenomže jaksi po mém soudu tady dochází k záměně *qui pro quo*...

[] ... já jsem myslel, že ta hra je transcencí pro toho hráče.

[LvH] No tak to ne. ... Ke hře patří, že to není můj výkon, nýbrž že tam vstupují jiné faktory. Je ale otázka, jestli nám ta struktura nebo ten fenomén hry, jestli nám má osvětlit, co to je život, nebo jestli nám daleko spíš život neosvětlí, co to je hra. Hra... to je jakýsi velmi zjednodušený obraz života. A ne že život je jenom velmi komplikovaná hra. ... Život je příliš komplikovaný, nedá se to zvládnout, tak se situace zjednodušuje: místo válčeného pole je tady šachovnice, místo dvou vojsk jsou tady černí a bílí... Ale je to jenom obraz života. Kdyby nebylo života, tak hra je nesmyslná. ... Ale teď když někdo svůj život zasvětil obrazu života, tak to je bláznovství. Vidět v životě hru je jakási ideologizace...

Po mém soudu – Ono je to poutavé čtení, že. My jsme tak zchudli, že nám ta analýza hry ukáže nové perspektivy, které jsme už dávno přestali vidět ve svém životě. Jedna kapitola z Landsbergovy knihy o smrti a umírání je o té tradici býčích zápasů. Je to strhující... Vyšlo to kdysi zkrácené v *Tváři*. A v roce 1971 jsem to překládal celé pro Vyšehrad se všemi náležitými korekturami, ale zhruba jsem to měl přeložené, a skončil jsem v Ruzyni, takže mezitím se toho musel ujmout Honza Sokol, a ten to připravil do tisku. Jenomže pak přišel zákaz, takže to nevyšlo, ale přeložené to je. Je to tedy pozoruhodná věc: srovnávání toho nejvyššího výkonu antiky ve vztahu ke smrti ve stoicismu, a srovnáním, oč víc je schopno zkvalitnit a vylepšit ... je schopno křesťanství. A je tam tady tenhle obraz té hry.

No tam se ukazuje, na tom zápasu s tím býkem, přesně na tom býkovi – z hlediska toho rozrušeného býka je tam ukazována podstata lidské... Člověk je ve svém životě tím býkem, který je vydán všanc tomu davu těch pikadorů nebo jak se to říká... Prostě člověk bojuje, dosahuje čehosi, napíná všechny své schopnosti... a přesto se nevzdává, neuznává to, že je obětí, nýbrž jde proti tomu toreadorovi i proti té smrtelné ráně. Tam se ukazují kvality na té hře... To je možné, ta hra nám ukazuje nové perspektivy, nové dimenze lidského života. Ale v žádném případě nevyčerpá to nejpodstatnější... De facto ten Landsberg mohl napsat tak

skvostnou kapitolu o tom závěrečném kusu života toho býka jediné na základě pochopení lidského života. Proto to přitahuje tolik lidí, že oni se identifikují s tím býkem, ne s toreadorem. Nevím, jestli je to pravda, ale doporučuju to vaší pozornosti. Budu to muset zase někde vyhrabat.

[] V čem může být ten Jaspersův omyl nebo je to omyl, že považuje za neoddělitelnou víru a reflexi víry? ...

[LvH] Já jsem vám líčil na začátku, proč ten Jaspers je tak zajímavý... Má tu hloubku intuice, ale ten jeho aparát je velmi často zatížený tou tradicí... A Jaspers není myslitelem toho typu, že by jemně snoval tu krajkovinu pojmovou... On buďto vidí, nebo nevidí. U něj se sváří ta tradice, z které on musí vycházet, poněvadž nějak musí mluvit... a to je ten jazyk tradice. A on tím jazykem najednou řekne věci, které v naprosto ostrém světle ukážou situaci... To je typ myslitele.

[] ...

[LvH] On má výrazy, on má formulace, z kterých je naprosto jasné, že víra není reflexe, a hned vedle mluví, jako kdyby to bylo neoddělitelné... Já myslím, že to není založeno v nějakých hlubokých důvodech, v nějakých vizích. Tam se skutečně najdou formulace, na kterých se dá prokázat, že vidí, že víra není reflexe... Ono to jakési důvody má. Ale ne původní, dodatečné. To je způsob, jak se obrnit proti zjevení. Což je jeho předsudečné stanovisko. On si předem řekne, že je proti zjevení, a teď to musí vyložit... On říká, že to patří k sobě čistě proto, protože jinak má dojem, že by musel přijmout, že ta víra sama přináší člověku jakési obsahy, na kterých on se nepodílí. A to by už znamenalo zjevení.

[] ... Kdyby je všechny vynechal, tak nemůže říct „pak je víra čiré nic“. ...

[LvH] Ovšem za předpokladu, že pojem bude vždycky znamenat to, co znamená v evropské tradici od starých Řeků až podnes. Teď je otázka, jestli přece jenom nebude možná nová pojmovost. Ale v zásadě – proč by nebyl možný pojem víry, proč by nebyl možný pojem času? Pojem času taky není možný v té tradici. Čas jako intencionální předmět, to je nonsens, to prostě není čas. A tak dále.

Tady je jaksi nesnáze terminologická... Po mém soudu je tam základní chyba v tvrzení té úzké spjatosti – To je stejná chyba, jako najdeme u Hegela, který jako první z filosofů po Leibnizovi velmi hluboce se zabývá otázkou vztahu vnějšího a vnitřního... a přitom v takových momentech jakési obavy, strachu před možným zneužitím – totiž je známá věc, třeba ten Čapkův skladatel Foltýn, „já jsem se to naučil, pane profesore, já to přesně vím, jenom to neumím formulovat“ ... Ta nejlepší díla zůstala nenapsána... Tomu se brání Hegel tím, že říká: co se nezvnějšnilo, tak nebylo nikdy. Pokud se nezvnějšnilo, tak nebylo ani vnitřní. Takže když nenapsal tu symfonii, tak nebyl schopen. Prostě on si jenom vymýšlel, žil v iluzích, že má nějaký nápad. Co se nezvnějšnilo, nebylo ani uvnitř.

Je to chyba. Ale metafyzicky, systematicky je zakotveno v tom, že on chce mít identitu vnějšího a vnitřního. To podstatně kritizoval Kierkegaard... Ten byl nabitý tou myšlenkou, že nikdy nemůže zvnějšnit všecko, co je uvnitř. Ten byl tím nabitý. Tím pádem hned ještě jako mladík, když poslouchal Schellinga, tak byl hluboce zklamáný tou tendencí německé idealistické filosofie k tomu, že trvá na identitě vnitřního a vnějšího. Naproti tomu on formuloval ten tvrdý

opak, to jest: mezi tím identita žádná není. Mezi vnitřním a vnějším že je napětí a konflikt. A proto proti vnějšímu jednání postavil pojem vnitřního jednání.

Samozřejmě, že Hegel by ho okamžitě odhaloval: není schopen činu, tak nám vykládá... Jenomže tam něco podstatného bylo.

[] ... Nepostupujeme metodicky podobně? ... Proč se nepřipouští to, že je ... ještě možnost setkání sama se sebou? Že se setkává sám se sebou? ... Podle čeho my to posuzujeme? Podle toho zvnější přece...

[LvH] Moment, to je přece něco jiného, když se někdo pokouší o symfonii, a nepovede se mu to, a když hraje karty, a nepovede se mu to... Poněvadž vždycky dojde k selhání. Neexistuje naplněná možná existence. V tom pokusu člověk dosahuje sám sebe. Nikoli v tom úspěchu. V tom úspěchu je zase konec a přes něj musí být zase další transcendence. Žádný úspěch vás nemůže ustavit jako existenci, pouze ten pokus jít ven. Kdežto ten hráč...

KONEC STRANY A

STRANA B

[] ... celé evropské dějiny se zasypává to povědomí o tom, co to je živá víra... To, co se chce, aby uhlíř věřil tomu, co říká církev, to je uhlířská víra. ... Tak jak existuje ta víra...? A to je ta moje otázka, jestli právě ta reflexe víry, to vyučování není možno nějakým způsobem upravit tak, aby vedlo k tomu – aby nezavádělo k tomu, že by to ztotožňovalo víru a její obsahy...

[LvH] No jistě, poněvadž ono není vyjasněno, k čemu má vést... aby se nerozumělo vírou to, co se dosud rozumí. On má vyjasňovat a zabraňovat misinterpretaci. Ale nemůže vychovávat k víře. Můžeš vést někoho k připravenosti, k tomu nechat se oslovit. Ale nemůžeš někoho vychovávat k oslovenosti. To nemůžeš vychovávat. To prostě můžeš vychovávat jedině k tomu, že jednak se mu zbystří sluch, že ví, co to je se soustředit, být pozorný, ví, co to je dlouho poslouchat... Ale nemůžeš ho vycvičit k tomu, jestli něco slyší, protože k tomu je třeba, aby něco mluvilo. ... Jedině tak, že necháš někoho suplovat transcendenci nebo ryzí nepředmětnost, a vyvedeš nějakého šaška, který předstírá, že je prorok.

[] Takže ty obsahy k tomu nevedou...

[LvH] ... Čím je systém lepší, tím je vznik antisystému pravděpodobnější. To patří k věci. To už věděli staří, že *corruptio optimi pessima*. Tam, kde nejsou vynikající malíři, tak nejsou ani kýčaři. Tam jsou jenom primitivní malíři.

[] ...

[LvH] ... V tradici se tomu říká, že je darem. My ho musíme zachovat na přírodní rovině. To, že se z nějakého předčlověka vyvinul homo habilis, to je prostě – to není výkon toho homo habilis. Tam vůbec o žádnou religiozitu nejde, ale prostě je evidentní, že někteří nádherní brouci nebo orchideje – to není výkon těch orchidejí, že jsou tak krásné. Samozřejmě, že ona musí dělat, co je v jejích silách... Musí se snažit, jinak by nekvetla. Ale ta krása není jenom její zásluha. Tam vždycky je něco, co vlastně sama to orchidea musí přijmout jako obdarování. To je strašně antropicky řečeno, ale jak to máme říct? ... To je výsada, kterou si nevydobude, která jí je dána. A ona se k tomu může jenom vztáhnout. Poněvadž je to rostlina, tak se k tomu

vztahuje, že dělá, co je v jejích silách... Ale že to je tak krásné, jak to je, to není její zásluha. Vždycky tam je ten moment... To, že nám bije srdce, není náš výkon. My si ho můžeme zhatit, můžeme ho zničit, můžeme ho zničit nějakou chorobou, a to platí o všech. Ale když jsme zdraví, tak to není naše zásluha. A takových věcí je spousta. Když máme štěstí, povede se nám nějaká věc, tak to není jenom naše zásluha.

Podobně jestli jste četli ten *Svědčův deník*, tak tam se jeví situace... ta dívka mladá jedná přesně podle výpočtu. Je to prostě skvostné, jak se dá ten druhý takhle vypočítat... Jenomže celý trik spočívá v tom, že toto je možné jenom díky tomu, že on podvádí.

[] ...

[LvH] ... Ale prostě to neprohlídne. Součástí téhle manipulace druhými lidmi je nutně podvod. To je poučení *Svědčova deníku*.

[] ... Ale podvádět může jenom jeden – když začnou oba...

[LvH] To patří k věci. Tam se právě předpokládá, že na jedné straně je blbec a na druhé straně ten chytrý podvodník.

KONEC STRANY B

KONEC KAZETY 2